

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2025. december 22. – 2026. január 4.

Csincsi Arnold

ikonfestő az örök várakozásról

Ünnepi beszélgetés Szabó Irénnel

Magyar Tudományos Akadémia 200

Krisztus arcát szemlélve

Csincsi Arnold ikonfestő az örök várakozásról

Kérdésekre Varga Ferenc szobrász ajánlotta figyelmembe, miután a vele készült interjúban az egyik legkiválóbb tanítványaként hivatkozott rá. Csincsi Arnold festőművész realista munkáiról, illetve a Balaton-felvidéki Örömhírrel-kápolnát díszítő szekkóiról készült fotók az internetre is felkerültek. Hagyománytisztelő ikonfestményei, a Mária elszenderedése és a Pantokrátor Krisztus már önmagukban is ragyogóak. A Szent György-hegyi kis templom teljes művészi kifestését idén nyáron fejezte be. Pályafutásáról, hivatásáról, a „szembesülés” jelentőségéről az ikonok tükrében szolt az ifjú alkotó.

– A Veszprém melletti Hajmáskérrel származom. Már kisgyerekkorom óta vágytam arra, hogy festő legyek. Amikor megkérdezték tőlem, mi szeretnék lenni, ha nagy leszek, először mindig azt válaszoltam, hogy pap. Rendszeresen ministráltam, nagyon tetszett a katolikus templomi közeg, a liturgikus tér. Az vonzott benne, hogy ott minden olyan szép. Legjobban a festmények tetszettek, de a szertartásokon a mozdulatok, a ruházatok, a zenék is felkeltették az érdeklődésemet. Gyerekként azt gondoltam, hogy milyen nagyszerű munkahely lehet ez egy felnőttnek. A szüleim viszont azt mondták, ha pap leszek,

nem lehet családom; erre eldöntöttem, hogy akkor inkább festő leszek. Úgy éreztem, festőként majd megteremthetem azt a miliőt, ami annyira megfogott a templomban. Ez a fajta vonzalom aztán a kamaszkoromban is elkísért – a templomi alkotások és azokon keresztül a festészet különböző ágai folyamatosan foglalkoztattak. A zirci III. Béla Gimnáziumba jártam, ahol díszítő festészet szakon végeztem. Ott kezdődött a művészettel való szorosabb kapcsolatom. A tanáraim közül a legnagyobb hatással Sudár Péter, a Pécsről induló, nemzetközi hírű realista festő volt rám. Lenyűgöztek a munkái, tőle hallottam először Varga Ferencről és a pécsi egyetemről is. A gimnázium tőzsomszédságában áll a zirci apátság, ahova rendszeresen bejártam, s a tanórák keretében sokszor rajzoltunk az arborétumban. Középiskolásként még nem tudtam, hogy mit kezdek ezzel, én egyszerűen csak festeni szerettem volna. A realizmus különösen érdekelt. Amikor a pécsi egyetemi felvételi előtt álltam, megtaláltam a keresztény szakrális művészeti specializáció képzést, amelyet Varga Ferenc vezetett. Ez a szobrászoknak és festőknek szánt képzés kifejezetten a liturgikus térrel foglalkozott. Teljes mértékben megszólítva éreztem magam. Érdekelt a restaurálás is, de még jobban az, hogy önálló alkotásokat hozzunk létre az újonnan épült templomok számára.

tam el az ikonokhoz. Az egyetem negyedik évében, korábbi romániai élményeim hatására Kolozsvárt választottam az Erasmus-program keretében, ott töltöttem fél évet, és ezalatt bejártam Románia legjelentősebb múzeumait, ortodox templomait, kolostorait. Nagyon megfogott a nyugatitól eltérő ortodox művészet. Erről akartam írni a szakdolgozatomat és a diplomamunkámban is ezt szerettem volna megjeleníteni. Még nem tudtam pontosan, hogy milyen irányba induljak el, de ezt a fajta érdeklődést vittem magammal az egyetemen. Kerestem az igazságot és egy olyan területet is, ahol boldogan tudok dolgozni. Úgy tudnám a legjobban megfogalmazni, hogy az ikonokban az istenközpontúságot találtam meg. Az ikonfestészet nem a művészről szól, hanem az egyházi közösségről; középpontja Isten és a liturgia. Amikor valaki belép egy ortodox vagy görögkatolikus templomba, akkor nem valamelyik híres festő alkotását látja, hanem Jézus Krisztus vagy az ő szentjeinek az arcát. Nem a festő, nem a különböző művészeti korszakokat, stílusokat tükröző megjelenítésmód az érdekes, mint ahogy a nyugati kultúrában. Krisztust keresve az ikon szemlélése a vele való időtlen találkozás lehetőségét nyújtja.

– Akkoriban egyszerre művelte az úgymond realista és a szakrális festészetet?

– Az egyetemen, a Varga Ferenc alapította szakon nem ikonfestészetet tanultunk; ikonokkal főleg az általa szervezett nyári gyakorlatokon foglalkoztunk. Jóllehet a kurzus során teológiát is hallgattunk, de alapvetően egyéni utakon járva kerestük a keresztény hit személyes képzőművészeti megfogalmazásait. A hagyományos képzőművészeti technikákon kívül idesorolom az installációt, a performance-ot, a különböző alternatív technikákat is. Tehát nem kizárólag direkt liturgikus célzattal vizsgáltuk az egyházművészetet.

– Az Ön esetében végül hogyan vált az ikonfestészetet fő alkotói tevékenységgé?

– Sok könyv elolvasása után és a Varga Ferenc vezette táborok élményein keresztül jutot-

– Ebből fakadóan lehet egyedi a kötött, tradicionális mintákat követő ikon? Mennyire ismerhető fel rajta alkotójának egyedi kézjegye?

– Sokakban felmerül ez a kérdés. Ahogy utaltam rá, a nyugati kultúra erősen mű-

vészközpontú, ahol fontos szempont, hogy mit akart kifejezni a művész. Ez a fajta öntudat (vagy az öntudat „kívülről történő keresése-kutatása”) rendre megjelenik Nyugaton. A művész is sok esetben arra törekszik, hogy valami nagyon újat, progresszívet, egyénit csináljon – akár még az ikonfestészetben belül is. De ha valaki ezzel igazán mélyen szeretne foglalkozni, akkor le kell mondjon erről. Az alkotó kézjegye persze – nem feltétlenül tudatosan – megjelenik az ikonon, hiszen a festő küzd meg minden egyes ecsetvonásért, tónusért, árnyalatért, tekintetért. Még ha az egyház által meghatározott mintákat, jellegzetességeket követjük is, az ikonfestés nem egyszerű másolás: a megfogalmazásban óhatatlanul benne van a kép készítője. Ismert festmények másolását, lekopírozását, nyomdai sokszorosítását nem tartom követendő példának, ahogy azt sem, ha az ikonfestő egyéniségével hívja fel magára a figyelmet.

– Hogyan jutott el az Örömhírvétel-kápolna kifestéséig; illetve milyen ikon típusok és témák kerültek Önhöz a legközelebb?

– Hazaérkezve a romániai tanulmányutamról éppen a buszról szálltam le Budapesten, amikor Varga Ferenc hívott fel azzal, lenne-e kedvem festeni egy szekkót, ugyanis beajánlott valakinek. Nem sokkal később telefonált Márton atya, aki a Balaton-felvidéken, a Szent György-hegyen egy

óriási munkába, annak ellenére, hogy ilyen léptékű feladatokban korábban nem volt részem. Ezt megelőzően csak Varga Ferencnél festettem kis méretű ikonokat. De elmentem Márton atyához, kutattam a témában, és végül belevágtam... Hagyományos, jókastempóra technikát alkalmazva készítettem el az összesen mintegy száznegyven négyzetméter betöltő szekkókat. A három méter átmérőjű félgömb kupola középpontjában a Pantokrátor Krisztus látható valódi – füstlemezes – aranyháttérrel. Angyalok tartják a „kaput”, amelyben megjelenik a „mindenható” alakja. Alatta, az ablakok között az ószövetségi próféták jelennek meg, majd folytatódik a teljes ikonográfiai program a szentek soráig, amelyek most nyáron készültek el. Ezzel zárult az ottani munkám, a teljes templombelső kifestése. Az első ottani festményem és egyben a diplomamunkám a *Mária elszenderülése* volt. Ez a jelenet az ortodox templomokban

hagyományosan a bejárat felett kap helyet, a Szent György-hegyi kápolnában viszont a hátsó falra került. E kép különös jelentőséggel bír: amikor a hívó kimegy a templomból, ezt látja utolsónak, ennek az üzenetét viszi magával. Ez a kép ugyanis minden hívó

halálát szimbolizálja: ha, Máriához hasonlóan, mi is Krisztus kezébe helyezzük a lelkünket, akkor vele lehetünk a mennyországban. A pólás csecsemő, akit Krisztus tart, Mária lelke. A főünnepkéi ábrázolásai között szerepel a kápolnának nevet adó *Örömhírvétel*. Az oltár feletti kisablakon ugyanis éppen az Örömhírvétel ünnepnapján, március 25-én süt be a felkelő nap.

– Eddigi alkotói pályafutásának tapasztalatai alapján mit gondol a kortárs egyházművészetről? Létezik-e „érvényes”, a misztériumokat feltáró, „korszerű” ars sacra? Vagy pont az állandóságot tükröző ikonok lesznek nemcsak az „odaáttra nyíló ablakok”, hanem a korok és stílusok között átívelő „hidak” is?

– Nehéz kérdés. A liturgikus művészetet én minden más művészettől elkülönítem. A művészeti-filozófiában pro és kontra akkora a művészet értelmezési tartománya, hogy ma már szinte minden belefér; lényegében bármi lehet művészet. Akik ezt vallják, azok számára az ikonfestészet nem művészet, mondván: ez már meghaladott dolog és nem is értelmezhető a kortárs művészet keretei között. A liturgikus művészet – ahogy említettem – számomra

présház átalakításával felépítette az ortodox Örömhírvétel-kápolnát. Kiderült, Márton atya nem egyetlen falképre gondolt; azt szeretne volna, hogy egy festő szekkókkal töltsse be a templom minden fehér falfelületét. Én lelkesen vettem bele magam ebbe az

hagyományosan a bejárat felett kap helyet, a Szent György-hegyi kápolnában viszont a hátsó falra került. E kép különös jelentőséggel bír: amikor a hívó kimegy a templomból, ezt látja utolsónak, ennek az üzenetét viszi magával. Ez a kép ugyanis minden hívó

teljesen különálló terület. Ezt azért hangsúlyozom, mert a nyugati tradícióban mindez sokáig együtt mozgott. Gondoljunk arra, hogy amikor a reneszánsz volt a nyugati világ (korszerű) művészete, az egyházi jellegű-témájú művek nem váltak élesen külön azoktól az alkotásoktól, portréktól, amiket arisztokraták vagy gazdag kereskedők rendelték meg maguknak, magukról.

Ma vannak olyan művészek, akik a liturgikus téren belül is az éppen aktuális művészetfelfogáshoz igyekeznek alkalmazkodni. Visszautalva arra, amiről korábban beszéltünk: megvan a veszélye, hogy a művészet nem istenközpontú, hanem kortárművészet-központú lesz. Márpedig a „profán teremben” az ember nem tudja átélni ugyanazt az érzést, mint amikor belenézhetünk egy szentnek a szemébe. Henri Matisse a korabeli modernizmus szellemében vizuálisan, a térkialakítás szempontjából gyönyörű kápolnát alkotott. Ő viszont csak a szentek sziluettjeit jelenítette meg a falakon, az alakoknak nincs arcuk; nem lehet belenézni a szemükbe. A Matisse-kápolna műalkotásaként nagyszerű, de liturgikus oldalról nem tudok azonosulni vele. Sok hasonló kortárs példát tudnék még említeni.

– Kaposváron tanít és közben alkot is. Beszéljünk egy kicsit pályafutása, hivatása jelen „pillanatképéről”...

– Miközben még egyetemre jártam, elkészítettem a diplomamunkámat jelentő festményt, megvédtem a szakdolgozatomat és letettem a nyelvvizsgáimat, félállásban tanítani kezdtem a kaposvári Zichy Mihály Iparművészeti Szakgimnáziumban, ahol beindítottunk egy festőszakot. E feladataim mellett készítettem el a Szent György-hegyi kápolna szekcióit. Valahogy a magánéletet is össze kellett egyeztetnem a restauratori megbízásokkal és egyéb, más irányú kötelezettségeimmel. A Szent György-hegyi munka egy szerelemprojekt volt, tíz évet ölelt fel és jóformán minden szabadidőmet elvitte. A nyáron Pannonhalma számára dolgoz-

tam, egy Tanító Krisztus-ikont festettem, most pedig további négy ikont készítek a bencések felkérésére. Később szeretnék ikonfestőtáborokat is szervezni.

– Karácsony közeledtével mit hangsúlyozna az ikonok gazdag üzenetéből?

– Múrai Szent Miklós püspök népszerű ikontéma. Nagy felfedezés volt számomra, hogy a róla kialakult általános kép milyen kontrasztban áll az ő valódi karakterével. A szeretetteljessége mellett ugyanis egy nagyon férfias, vehemens figura volt. Teológiai kérdésekben például keményen felszólalt Arius eretnekségei ellen, mi több, a Nikaiai Zsinaton oda-sétált hozzá, és egy jól irányzott ökölcsapással leterítette a vitapartnerét. Általában nem így képzeljük el a Mikulást. Érdekes megvizsgálni a szentek életét, és sztereotípiáktól mentesen egy kicsit másként szemlélni őket. Jellegzetes például a Karácsony-ikon. Mindenkinek javaslom, nézzen meg egyet-egyét közülük, és meg fogja látni, mennyire más felépítésűek, mint az e témakört feldolgozó nyugati festmények. A nyugati képeken rendszerint úgy ábrázolják Szent Józsefet, hogy átöleli Máriát vagy mögötte áll, és elérzékenyülve

néznek a kisded Jézusra. A keleti ikonokon viszont József félrevonultan ül és töpreng. Sokszor egy kísértő, kétségeket ébresztő alak is megjelenik mellette. Korunk szintén

tele van kételyekkel; természetes, hogy a hívő ember is küzd a hitkérdésekkel. Szent József az a férfi, aki vállalta a család „feladatát”, úgy is, hogy nem ő Jézus vér szerinti apja. A kétség a jelen(ünk) szimbólumaként az ikonokon magától értetődő momentum. Az ikonfestészet tehát még ennek az érzésnek is teret enged, nem fedi el azt rózsaszín köddel. De akármi zajlik is bennünk, arra hív, hogy legyünk jelen Jézus születésénél, legyünk a közelségében és hordozzuk őt. Hiszen karácsony ünnepében már ott bizonyosság is. A megtestesült Jézus valóság. Arca, tekintete van, amibe mi is belenézhetünk. Valójában erről szól az ikonfestészet.

Pallós Tamás

Fotó: Csincsi Arnold archívuma

Iancu Laura

A látogató

amikor még egyszerű volt az ismeretlent behívni s mint Isten vándorával a nincstelenséget megosztani nem tudtam hogy egyszer magam leszek az utazó kinek virrasztott éjszakáit megdermeszti a szél és betemeti a hó akkor még hittem hogy a tűz kitart hajnalig és homlokom megőrzi ujjja melegét szemem szeme fényét most hinne kellene azt is hogy utaink egymásba forrtak hogy Ő volt ott és Ő van itt egyszer s mindenkorra meglátogatott

A visszatérő

ízét veszített só súlytalan fecsegés – e jövődölések rám feketedtek s egyébre nem vagyok való minthogy a külső sötétségbe vetessek és eltapossanak disznók emberek

mert amikor visszatérsz Betlehembe világunkban a Nap elhomályosul a Hold nem világít a csillagok lehullanak az égről és az egek erői megrendülnek

meglehet lámpásaim már nem égnek vakon Uram de várom idejét békédnek

Hála és csodálkozás van bennem

Ünnepi beszélgetés Szabó Irénnel, a Görögkatolikus Múzeum igazgatójával

Ha van olyan kivételes életút, amelyben egyértelműen megmutatkozik az isteni Gondviselés, akkor Szabó Iréné, a Nyíregyházi Görögkatolikus Múzeum igazgatójéé mindenképp ilyen. Nem mindennapi megpróbáltatások érték, de egész lénye mégis derűt, reményt és szeretetet sugároz.

– Kérem, beszéljen kicsit a gyermekkoráról!

– 1960. augusztus 10-én születtem Hajdúhadházon, vallásilag vegyes családban. Az apai ág szatmári reformátusokból áll, míg az anyai római, illetve görögkatolikusokból. Családomból egyedül a református, illetve a görögkatolikus nagymamám gyakorolta a vallását: rendszeresen imádkozni és templomba járni csak őket láttam.

– Vannak testvérei? Mivel foglalkoztak a szülei?

– Hárman vagyunk testvérek a bátyámmal és a húgommal. Gyerekkorom meghatározó élménye volt a vidéki élet. Apai nagyapámnak a hajdúdorogi-hajdúböszörményi határ között volt egy tanyájuk, amihez virágzó gazdaság tartozott, gyümölcsös, bogárkertészet, ami biztosítani tudta az egész család megélhetését. A téjesítéskor a kommunista hatalom mindent elvett; gazdálkodó édesapám egész életében azért harcolt, hogy visszaszerezze a földeket. A hetvenes években, amikor már minden családnak lehetett egy hold háztájija, édesapám minden családtag nevére vásárolni kezdett földet, a nagyszülők, nagybácsik nevére is. Tudatos építkezés volt ez a részéről. Az első adandó alkalommal gyümölcsöst telepített, főleg őszibarackkal foglalkozott. Saját kezűleg oltotta a barackfákat, több százat, amire nagyon büszke volt. Csodálatos gyümölcsös lett ebből. Egyetemi éveim végéig természetes volt számomra, hogy a gyümölcsösben dolgoztunk. Mindez nagyon erős tartást adott, amit persze csak felnőttként ismertem fel. S ugyanígy a nagycsalád jelenlétének, szeretetének a fontosságát is: anyuék heten, apuék nyolcan voltak testvérek. Sűrű családi szövet vett körül, nagyon sok nagybácsi, nagynéni, unokatestvér, akik vagy a közvetlen környezetünkben, vagy a környező településeken éltek.

– A nyolc általános elvégzése után hová került középiskolába?

– Debrecenbe, kollégistaként. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Gimnáziumába jártam, itt is érettségiztem, majd felvettek az egyetem magyar-történelem szakára. Kiváló magyartanárom volt, az ő különleges személyisége és rendkívüli tudása meghatározta a pályaválasztásomat. Nyilván volt bennem egy természetes fogékonyság is az irodalom iránt. 1978 szeptemberében kezdtem az egyetemet.

– A magyar-történelem szak után elvégezte a néprajz szakot is...

– Debrecenben volt egy nagyon jó barátnőm, aki Budapesten folytatta a tanulmányait. Eppen a harmadévet kezdtem volna, amikor hatására átjelentkeztem Budapestre, az ELTE-re. Itt fejeztem be a magyar-történelem szakot 1983-ban, majd három év múlva, 1986-ban újrakezdtam az egyetemet, néprajz szakon. Közben kutattam és tanítottam, de csak óraadóként.

– A szocializmus utolsó éveiben járunk...

– Azokban az időkben már annyira fellazult a rendszer, hogy nagyon sok alternatív dologgal lehetett találkozni Budapesten. Tárjányi Béla professzor két féléves kurzust hirdetett az *Őszövegségről* az ELTE-n, amelyre bárki bejárhatott. Reisinger János teológus, iro-

dalomtörténész a jogi egyetemen tartott előadás-sorozatot a *Biblia* és az irodalom kapcsolatáról. Ezek revelatív erővel hatottak rám. Rengeteget tanultam már addig is az irodalomról és a művészetekről, de mindig volt bennem egyféle hiányérzet, hogy valami mégsem kerek, valahogy nem teljes a kép. Gyerekkoromban nem jártam hittanra, nem voltam gyakorló vallásos. Az irodalomból kiindulva egy belső keresés vitt Isten felé. Konkrétan emlékszem, hogy Reisinger Jánostól hallottam először Simone Weilről. Elrohantam az Ecclesiába, megvettem az *Ami személyes és ami szent* című kötetét, amit a Vigilia adott ki. Egyhuzamra befaltam az egészet, és úgy éreztem: ez az, ez az, amit kerestem! Megvettem és elolvastam Sienai Szent Katalin életrajzát. Azonnal elkezdtek érdekelni a misztikusok, mellette pedig Pilinszky költészete. A fent említett misztikusokon kívül nagyon megragadott Keresztes Szent János, Kempis Tamás, akik mindennapi olvasmányaim lettek. Nem tartoztam azonban semmilyen felekezethez, templomba se jártam.

– Mikor következett be a fordulat?

– 1990 húsvétján. Az ELTE Néprajzi Tanszékén dolgoztam demonstrátorként, a professzorok munkáját segitettem, illetve az oktatással kapcsolatos ügyeket láttam el. A tanszék oktatófilmét készített a hallgatók számára a hajdúdorogi görögkatolikusok húsvéti szokásairól. Engem bíztak meg azzal, hogy készítsem elő a forgatást, keressék megfelelő helyszínt és interjúalanyokat; gyakorlatilag egy filmforgatókönyvet kellett elkészítenem. Az egész nagyhetet Hajdúdorogon töltöttük, elmentünk a vasárnapi feltámadási liturgiára és a húsvéthétfői körmenetre is. Elementáris élmény volt! Úgy éreztem: itt most valami olyasmi történik, amihez közöm van, ami nagyon fontos nekem. Hazautaztam, de visszamentem a halottak húsvétjára: ez egy héttel húsvét után van, Tamás-vasárnapnak is hívják, előtte szombaton pedig a halottakról való megemlékezést tartják. Ez alkalommal ismerkedtem meg későbbi férjemmel, Telenkó Miklóssal. Ő akkor már végzett teológusként hitoktatóként szolgált Hajdúdorogon. Áprilisban találkoztunk, és decemberben már össze is házasodtunk.

– Ezek szerint egyikükben sem volt kétség az érzelmeiket illetően.

– Valóban nem. Mindketten 29 évesek voltunk már. Tudtam, mit várok az élettől, nagyjából tisztában voltam magammal, és ő is. Legalábbis így gondoltam akkor. Én akkoriban az MTA Néprajzi Kutatócsoportjában dolgoztam, a könyvtárban. Ígéretes kutatói pálya állt előttem. De Miklós és az én számomra is egyértelmű volt: a találkozásunk alapvető fontosságú az életünkben. Ezért házasodtunk össze alig nyolc hónappal a megismerkedésünk után.

– Az esküvőjüket 1990 decemberében tartották. A férjét mikor szentelték pappá?

– 1991 januárjában. Megkapta a dispoziációját Mikóházára, egy zempléni kis faluba. Miklós február 2-án foglalta el a helyét, és egy hónapra rá én is leköltöztem. Közben felmondtam az állásomat az MTA Néprajzi Kutatócsoportjában. Megfontolt vállalás volt ez a részemről: tudtam, ha egy görögkatolikus paphoz megyek feleségül, akkor kikerülhetetlen lesz a vándorélet, ott kell élnünk majd, ahová helyeznek bennünket. Én azonban mindenütt megtalálom majd a munkát magamnak. Ez így is történt. Amikor az ember szerelmes meg boldog, mindent könnyűnek érez. Én is úgy gondoltam: milyen fantasztikus, hogy vidéken élhetek, egy görögkatolikus településen! Pezsgett körülöttünk a levegő, rögtön a felső C-ről indultunk: Miklós belevetette magát a pasztorális munkába,

én pedig mindenben követtem. Mindkettőnket erős küldetéstudat jellemzett: életet vinni, életet teremteni egy kis faluban, ahol mi leszünk majd a „szellem napvilága”. Ráadásul én mint néprajzkutató mindig a terepen lehetek, folyamatosan szemlélhetem és leírhatom azt a világot, ami kutatásom tárgyát képezi. Amikor Mikóházára költöztünk, elkezdtem naplót vezetni a napi történeskről, a híveknek a hithez és a hozzánk való viszonyáról. Aztán persze minden másként alakult.

– Hogyan történt az egész további közös életükre kiható, súlyos baleset alig fél évvel később, 1991. július 9-én?

– Azon a napon a férjem meggyet szedett a mikóházi parókia kertjében, amikor leesett a létráról, és gerincsérülése miatt tolószékbe került. Harmincévesen egyik pillanatról a másikra négyvégtag-bénultként találta magát az életben, én pedig feleségként mellette, fél év házasság után.

– Ön akkor már várandós volt...

– Igen, vártunk egy kisbabát, tizenegy-tizenkét hetes kis magzat volt, de a Miklóssal történt baleset után egy hónappal elvesztettük.

– Bocsánat a buta kérdésért, de hogyan élte meg ezt a kettős sokkot?

– Eleinte nem is fogtam fel igazán, csak kapkodtam a fejem, hogy mi is történt most velünk. Huszonkilenc év szellemi útkeresés után úgy éreztem, végre megtaláltam az otthonomat a Görögkatolikus Egyházban, azt a formát, amin keresztül Istenhez tudok kapcsolódni. S akkor megtörténik ez a baleset. Nyolc hónapnyi kórházi kezelés és rehabilitáció következett, majd hat kemény év, küzdelem azért, hogy Miklós felépüljön. Utólag most már látom: csak mi ketten küzdöttünk, a környezetünk, beleértve az orvosokat is, az első pillanattól tisztában voltak vele, hogy ez végleges állapot, nincs visszaút. A Jóisten jótékony vakságot bocsátott ránk, hogy ne fogadjuk el ezt, és mindenfelét megpróbáltunk, ami létezik, hogy Miklós meggyógyuljon, az akupunktúrától kezdve a legkülönbözőbb alternatív gyógyászati módokig. 1997 körül mondtuk ki magunknak és egymásnak is: jó, akkor ez így marad, ezzel kell együtt élnünk. A férjem egy tolószékes pap, aki azonban még így is tud papként élni, mert neki a pasztorálás a szenvedélye.

– A hívek továbbra is jártak hozzá?

– Az intenzív gyógykezelések lezárulta után, 1993. január 4-én Sárospatakra költöztünk. Az Egyház kárpótlásul visszakapott régi iskolaépületének egy részét felújítottuk. Az lett a lakásunk. A másik részét berendeztük kápolnáknak. Egy keresztet meg két szép ragasztott ikont tettünk fel a falra. Miklós itt kezdte el a pasztorális munkát, kezdett közösséget szervezni. És jöttek is az emberek. Nyolcan, tizen, húszan, aztán még többen. Főleg nők, majd apránként férfiak is. Kialakult körülöttünk egy közösség. Miklósnak nagyon erős tehetsége volt ahhoz, hogy megszólítsa az embereket, tudott kapcsolódni hozzájuk. Szívesen beszélgettek vele. Amikor jó idő volt, Miklós mindig kint volt az udvaron vagy az utcán. Ült a tolószékében, ismerkedett, beszélgetett az emberekkel, meghallgatta őket. Lassanként szárba szökkenett körülöttünk a közösség. 1997-ben egy holland pályázat segítségével kápolnát építettünk, a közösségi házat felújítottuk, felhúztunk egy új közösségi termet is. Ebben nagyon nagy szerepe volt az akkori parókus, Szarka János támogató munkájának, amiért máig hálával gondolok rá és családjára. Attól kezdve, hogy a kápolna felépült, Miklós rendszeresen ott misézett.

– A baleset után hét évvel tehát már szinte szabályos görögkatolikus közösség jött létre Önök körül.

– Én azokban az időkben legfőbb feladatombnak tekintettem, hogy visszasegítsem és támogassam Miklóst abban, hogy ismét papként tudjon élni és tovább dolgozni. Tudtam: ez az egyetlen lehetőség és

út a számára, hogy talpon maradjon. Ez a kápolna megépülésével realizálódott. Miklós számára ez bizonyíték volt: nem fölösleges ember, tudja szolgálni az egyházát. Olyan teljesítményt tud felmutatni még a tolószékből is, amivel értéket teremt az Egyházban. Innentől kezdve egy „konszolidált” tolószékes életet élő család lettünk. Ezután én is többet foglalkozhattam a magam dolgaival.

– Az imént említette: miután 1990 végén férjhez ment, felmondta a kutatói állását az Akadémián.

– Ez azt jelentette, hogy mivel rá fél évre bekövetkezett Miklós balesete, éveken keresztül nem volt semmiféle jövedelmünk. Teljesen a Gondviselésre bíztuk magunkat. Az emberek adományaiból és a család támogatásából éltünk. Visszatekintve ez szinte hihetetlennek tűnik, de ez az igazság. Miklós 1995-1996 között kapott csak rokkantnyugdíjat, de teljesen jelentéktelen összeget. Én elkezdtem a doktori képzést, és tanáraim támogatásával ösztöndíjas lettem. Isten valóban a tenyerén hordozott bennünket. Gyakori volt, hogy valaki bekopogott hozzánk, és pénzt, élelmet vagy ruhaneműt adományozott nekünk. Jó szándékú, együttérző emberek látogattak bennünket. Úgy éltünk, mint az ég madarai.

– Egyszer azt mondta: a férje balesete után az ismerőseik, rokonaiak mindössze két százaléka vélekedett úgy, hogy a házasságuk tartós marad...

– Amikor a baleset megtörtént, majd a baba is meghalt, Miklós azt mondta nekem: szabad vagy, elmehetsz. Hogy képzeled ezt?, kérdeztem tőle. Huszonkilenc évesen megtaláltam életem szerelmét, Istent, a hivatásomat, a helyemet az életben, minden olyan dolgot, ami az élet teljességének az ígérete. Ez nem múlhat el egyetlen pillanat alatt! Amikor a házassági szertartáson a hajdúdorogi székesegyházban a házassági esküt kimondtuk, akkor az én fejemben ez így maradt meg: húséges lesznek, és kitartok jóban, betegségben, minden bajban. Állítólag ezt a nőknek nem kell kimondaniuk. Ma sokan úgy tartják, hogy a házasság csak formalitás, amire nincs is szükség. Nem formalitás, hanem szentség, mert átforgalmazó ereje van. Az esküvői szertartás alatt azt éreztem, hogy valami visszavonhatatlanul megváltozott bennem. Miklós balesetekor éppen orvosnál voltam, a babavárás miatt. Amint hazaértem, és beléptem a parókiaudvarra, egy néni szaladt felém: tisztelendő asszony, jöjjön, mert nagy baj van. A tisztelendő úr leesett a létráról. Odamentem, láttam a férjemet a földön fekvő. Miklós rám nézett, és azt mondta: nagy baj van, feleségem, nem bírok megmozdulni. Jött a mentőhelikopter, olyan volt az egész, mint amikor az embernek halálközeli állapotban lepereg az élete néhány pillanat alatt. Élesen éreztem és láttam minden fűszálat, mintha egy pillanat alatt önmagamon kívülre kerültem volna. Miután Miklóssal megismerkedtem, gyakran éreztem úgy: kiteljesedett az életem. Örömteli csodálkozás volt ez: lehetséges, hogy mindez valóság? A balesetet követő pillanatokban azonban egy belső hang is megszólalt bennem: hát ezért találkoztunk?

Visszatérve a kérdésre: igen, senki sem ismert a Görögkatolikus Egyházban. Többen mondogatták is: Miklós egy pesti, liberális nőt vett feleségül. Mi más lehetne, hisz az ELTE-n végzett... Egy görögkatolikus atya később bevallotta nekem: körülbelül két százalék esélyt adtak arra, hogy kitartok Miklós mellett.

– Miután 1993-ban Sárospatakra költöztek, fokozatosan bekapcsolódott az ottani közéletbe, számos kezdeményezés fűződik a nevéhez.

– Ceglédy Ilona régész barátnőmnak köszönhetően 1996-tól kezdődően munkaviszonyban álltam az ottani Római Katolikus Egyházi Gyűjteménnyel. Kuklay Antal atya alapította a gyűjteményt, a vezetője is ő volt akkortájt, és odavett maga mellé. Valószínűleg benne volt ebben az ő nemeslelkűsége is, hogy ezzel segítse a megélhetésünket. Akkor jött létre Sárospatakon az Árpád-házi Szent Erzsébet Történelmi Társaság. A helyi művelődési ház igazgatója, Stumpf Gábor lett az elnök, én pedig az alelnök, jelentős részben Tóni atya, Ceglédy Ilona és a helyi plébános biztatására. 2000-tól egészen 2016-ig pedig a társaság elnöki tisztét töltöttem be. Szent Erzsébet Sárospatak szülőtte, benne él a helyi tradícióban. Nagyon fontosnak tartottuk, hogy Szent Erzsébet valós emberi személyét megismerjük, ezért létrejött egy forrásműhely, és kiadtuk a *Magyarország virága* című forráskötetet, amelynek idén már a harmadik kiadása jelent meg.

– Egy rendkívül színvonalas kiadvány...

– Nyugodtan kijelenthetjük, hogy ez a kötet az elmúlt harminc év Szent Erzsébet-kutatásának meghatározó munkája. Ha valaki jobban meg akarja ismerni Erzsébet személyét, ebből bátran meríthet. Emellett Patakon évente megtartjuk a Pünkösdi Szent Erzsébet-ünnepet és az Őszi Szent Erzsébet-napokat. Sárospatak identitásának szerves része lett, hogy a szeretet szentje, városunk szülöttje ilyen fontos szerepet játszik benne, és ez nem utolsósorban a Szent Erzsébet Társaság csaknem harmincéves munkájának is köszönhető. Azt is említük meg, hogy 1948-ig eleven katolikus szellemi élet jellemezte Sárospatakot, ami a fordulat évét követően hosszú évtizedekre tetszhalott állapotba került. A helyi római katolikus közösség kárpótlás gyanánt kapta vissza az egykori katolikus fiúiskola épületét, amit felújítva 2007-ben nyitottunk meg. Ez a mai Szent Erzsébet Ház, amelyben könyvtár, levéltár és múzeum működik, s amely a helyi katolikus tradíció és szellemi élet bázisává vált. 2011-ben megalakult a Szent Erzsébet Út Alapítvány is, amelynek kuratóriumi tagja voltam. 2012-ben, Kuklay Antal nyugdíjba vonulását követően, az érsek atya engem nevezett ki a Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény igazgatójává. Öt évig, 2017-ig, a férjem haláláig töltöttem be ezt a tisztséget. Ebben az öt évben a múzeumi szakmai munkára koncentrálni revízióztunk a könyvtárat, a gyűjteményi anyagot, elindítottam egy könyvsorozatot *Folia Collecta* néven, amelynek eddig három kötete jelent meg.

– Ápolta a férjét, nevelte a fiát, miközben óriási energiákat fektetett a szellemi munkába. Miből merített erőt mindehhez?

– A munka örömforrás számomra, ami hozzásegített az energiáim pozitív irányba való becsatornázásához. Ebben az időszakban elképesztő terhelésnek voltam kitéve a magánéletemben: a férjem egyre gyengébb lett, műtéten esett át, folyamatos ápolásra szorult, úgyhogy már jó ideje professzionális segítőt is igénybe kellett vennünk. Fogalmam sincs, honnan jött ki belőlem ez a sok-sok minden. Csakis Isten segítségével. Életünk egy-egy adott szakaszán lehetnek olyan fájdalmas terhek, amelyek nem lenyomják, hanem kihozzák az emberből az alkotóenergiákat. Csak hálával és csodálkozással tudok visszatekinteni a Sárospatakon töltött csaknem negyedszázadra.

– 2018 szeptemberében költözött Sárospatakról Nyíregyházára.

– 2017 januárjában meghalt a férjem. Sárospatakon rendkívül aktív, nyüzsgő életet éltünk: folyamatosan jöttek hozzánk az

emberek, elsősorban a férjem miatt. Sokan szerették őt, sokakat vonzott a személyisége, a különleges életállapota. Ezért sokszor épp a szintén nehéz élethelyzetben levő emberek jöttek, mert azt látták: van itt egy pap, aki tolószékekben ülve is mosolyog, talán az én bajomra is tud valami gyógyírt. A kápolna melletti Közösségi Ház nyaranta csoportokat is fogadott, akiknek a férjem elmékedéseket tartott, vagy a gyerekeikkel játszott. Pasztorális munkát végzett köztük, ami a szenvedélye volt. A fiam nyarai is ebben a nyüzsgésben teltek, bár férjem halálakor már a miskolci jezsuita gimnáziumba járt, és nem lakott itthon.

– Említette, hogy a férje két utolsó éve különösen nehéz volt...

– Igen, és nagyon elfáradtam fizikailag is, lelkileg is. Egy évig még Patakon maradtam, hogy egyáltalán fel tudjam mérni a helyzetem, és rá tudjak hangolódni arra, merre nyílik út a számomra. Ez nem egy racionális folyamat, amelyben eldönthetem, mit fogok tenni, és holnaptól minden másképp lesz, hanem várakozás: arra, hogy valami kialakuljon bennem. Folyamatos párbeszéd Istennel, egyben befelé figyelés, hogy az élet merre akar bontakozni. És ez megmutatkozik, csak merni kell engedni, hogy fájjon, hogy nehéz legyen. Bátran vállalni kell, hogy az ember ennek az állapotnak a legmélyére merüljön, és akkor elkezd növekedni felfelé. Valamivel több mint egy évvel a férjem halála után, 2018 tavaszán volt egy beszélgetésem Kocsis Fülöp érsek atyával, aki megkérdezte, hogyan képzelem az életem a továbbiakban. Megjegyezte, hogy a képességeimre szükség lenne a Görögkatolikus Egyházban, elsősorban múzeumi területen. Gyönyörű fejlődésen ment keresztül a Görögkatolikus Egyház, úgyhogy talán eljött az ideje annak is, hogy kiemelt szerepet szánjunk a saját egyházi, kulturális örökségünk bemutatásának, létrehozva a Görögkatolikus Múzeumot. Fülöp érsek atya engem kért fel arra, hogy dolgozzam ki ennek koncepcióját. Hamarosan átköltöztem Nyíregyházára. 2023-ban megnyílt a Görögkatolikus Múzeum, amelynek jelenleg is a vezetője vagyok. Az intézmény megnyitásával párhuzamosan lassan talán a munka is a helyére került az életemben: bár változatlanul nagyon fontos része az életemnek, de jobban tudok figyelni az élet apró, kevésbé látható, de lényeges elemeire, az emberi kapcsolatokra, a belső csendekre. Nagy hála van a szívemben, hogy a Jóisten ilyen keretet adott az életemnek, és hogy a férjem halála után egy fantasztikus alkotómunkának lehettem részese a Görögkatolikus Múzeum létrehozásában, és hogy az egyházamban élhetek. Mellette pedig egy színes és gazdag emberi közeg vesz körül, ami képes megtartani engem.

– Mit jelent Önnek a művészi szépség?

– A megérintődés lehetőségét. A szépség nem hit kérdése. A szépség senkit sem hagy közömbösen. Kimozdít a megszokásból. Megelevenít, értelmet ad. Örömmel tölti el a megfásult lelket. A művészi szépség képes megújítani, újjáteremteni.

– Hogyan tölti a férje halála óta a szentestét? Kettesben a fiával?

– Míg élt a férjem, mindig meghívtunk magunkhoz valakit szentestén, vagy egy nőtlen görög atyát, vagy egy nehéz sorsú, magányos rokont, barátot. Élő betlehemet is szerveztünk. Karácsony első napján egyikünk, második napján másikunk családjához mentünk. Amióta a férjem meghalt, mi pedig elköltöztünk Nyíregyházára, a szentestét kettesben töltjük a fiammal. Az asztalon mindig volt és van egy plusz teríték, ahol nem ül senki. 2017-ben volt az első szenteste, amit a férjem nélkül töltöttünk. Kértem a fiamat, hogy terítse meg az asztalt, mire ő négy terítéket rakott ki: kettőt nekünk, egyet az édesapjának és egyet annak, akire várunk. Ez így volt két évig, de azóta már ismét három teríték van az asztalon.

A tudomány és a művészet nagyjai

Látogatás a kétszáz éves Magyar Tudományos Akadémia kiállításán

Az Akadémia épülete szerényen, szinte meghúzódva helyezkedik el a Duna pesti oldalán az egykori Rooseveltt, mai nevén Széchenyi István téren. Az impozáns, arányosan megrajzolt épületet Friedrich August Stüler berlini építész tervezte 1862-ben, és 1865-re már el is készült. Az építkezésnél segédkező, akkor még fiatal Hauszmann Alajos hordta itt a téglát, tanulta a szakmát, ahogyan ezt naplójában meg is említi: „Minden szabad időmet ezen túl az építésen töltöttem, gyakorlatilag foglalkoztam a kőművmesterséggel, tanultam falazni, boltozni stb., és három esztendő után szabadultam fel, azaz lettem kőműveslegény, amelyről az akkori céhrendszer szerint megfelelő okmányt állítottak ki részemre.”

Ebben az épületben látható a *200 év kincsei* címmel megrendezett, nagyszabású és hiánypótló kiállítás. A földszinti tágas aula félemeleti előcsarnokából márványlépcsősor vezet a Magyar Tudományos Akadémia épületének harmadik emeletére, ahol annak idején eredetileg a Szépművészeti Múzeum előintézménye, az Országos Képtár kapott helyet. A mostani kiállítás két részből áll: az egyik az Akadémia képgyűjteményének, főleg portréinak jeles darabjait tekinthetjük meg, a másikon pedig az elmúlt kétszáz év legfontosabb dokumentumait, eredeti kéziratait láthatjuk.

Belépve az első terembe, a képtárba, négy közismert magyar költő és politikus arcképe fogad bennünket: Kölcsey Ferencé, báró Wesselényi Miklóssé, Vörösmarty Mihályé és Deák Ferencé. A portrék az 1830-as évek közepén-végén készültek, amelyeket Barabás Miklós, a korszak talán legismertebb és legfoglalkoztatottabb festője készített, leszámítva Kölcseyét, melynek alkotója Anton Einsle, az elismert osztrák udvari festő, aki azokban az években többször járt Magyarországon, és többek között József nádornak is dolgozott. A kiállított portrék már csak azért érdekesek lehetnek számunkra, mert az iskolai tankönyveinkben gyenge minőségben reprodukált képek eredetijeit most élőben, a maguk valóságában is megtekinthetjük. Ahogy Bolyai Farkas egyetlen ismert portréját is, amelyet Thanhoffer Lajos (1843-1909) orvos, anatómus és amatőr festő készített, s amit 1887-ben ajándékozott az Akadémiának.

De menjünk tovább, hiszen rengeteg még a látnivaló! Egy igazán nagy terem a következő állomásunk, amelynek jobb oldalán a Magyar Tudós Társaság címerképe is látható. Széchenyi István 1834. június 4-én jelentette be, hogy az Akadémiának ajándékozza a „társaság címerét tevő allegóriai ábrázatot”. A festmény előzménye az a címerrendeltetésű pecsét volt, amelyet Széchenyi és barátja, Waldstein János útmutatásai alapján Johann Nepomuk

Ender tervezett, és Franz Xaver Stöber metszett a Tudós Társaság számára. A közösen kialakított koncepció eredményeként 1832-ben született meg az intézmény pecsétje, amely először a tagsági okleveleken bukkant fel, majd 1834-től az intézmény címerévé vált. A terem hosszú falának tengelyében ez az emblemikus, bizonyos értelemben enigmatikus festmény áll. A címertartó funkciót betöltő nőalakot többször próbálták már beazonosítani, de mindezt megnehezíti, hogy a nőalakról hiányoznak az olyan attribútumok, amelyek egyértelműen meghatározhatnák személyét. A pajzson olvasható jelmondatot – Borúra derű – a kép háttérében elvonuló viharfelhők látványa ismétli; a pajzs belső mezejében pedig Pallasz Athéné hajlja fel a Hungária szemét addig sötétségben tartó leplet. A pajzs legnagyobb részét egyébként a Szent Leó pápa és Attila találkozását megörökítő jelenet tölti ki. A 452-ben lezajlott találkozó folyamán a hódítók megkímélték Itáliát a pusztítástól, másrészt véget is vetett a hunok nyugat-európai inváziójának: a magyarok őseinek tekintett hunok békét kötöttek az Egyházzal és a pápa közvetítésével a Római Birodalommal is.

Feltűnő egyébként, hogy a sok kiállított portré között női arcképet alig látni, legfeljebb allegorikus vagy mitológiai alakban. (A kis számú kivételt azok a női képmások jelentik, amelyek Széchenyi István fiának, Bélának az ajándékaiként kerültek később az Akadémiára.) Női figurák elsősorban Pallasz Athéné, illetve az egyes tudományágak megjelenítőinek az alakjában kerülhettek a székház homlokzatára vagy a díszterem falfestményeire. Erről a témáról ezt olvashatjuk a kiállításon: „A teremben látható arcképek egyike sem az intézmény kezdeményezésére készült. Ahogyan azoknak a nőknek a portréi sem, amelyek az Akadémia valamely férfitagjának rokonait ábrázolják. Az itt bemutatott, ma az Akadémia tulajdonát képező arcképek ráadásul kivétel nélkül a második világháborút követően adomány vagy vásárlás útján kerültek a székházba, hogy a szobák díszévé váljanak – nem pedig az intézmény díszére, ahogy férfitaik portréi.”

Az Akadémia képtárában sok mindent láthatunk még, például az alapító, Széchenyi István egész alakos portréját Friedrich von Amerlingtől, vagy Barabás Miklós Arany Jánosról 1884-ben, két évvel a költő halála után festett képét, továbbá Balló Edéjét Gyulai Pálról, vagy épp Stetka Gyuláét Toldy Ferencről, báró Jósika Miklósról és gróf Lónyay Menyhértől.

De érdemes elmerülnünk kicsit az Akadémia kincsestárában is, ahol értékes kéziratokat és egyéb fontos dokumentumokat, tárgyakat tekinthetünk meg. Mi mással is kezdődhetne ez a kiállítás, mint az alapító, Széchenyi István, 1825. november 3-án

elmondott, híressé vált beszédével. „Nekem itt szavam nincs, az országnak nagyja nem vagyok, és ha feláll oly intézet, mely a magyar nyelvet kifejti, mely azzal segíti honosainknak magyarrá neveltetését: jószágaim egy esztendei jövedelmét feláldozom.” A beszédet nagy éljenzség fogadta, és példáját még azon az ülésen követte a gróf három főúr barátja: Vay Ábrahám, Károlyi György és Andrássy György. Ők négyen a Magyar Tudományos Akadémia alapító tagjai. A vitrinben megnézhetjük a Magyar Tudós Társaság első nagygyűlésének jegyzőkönyvét, amelyre 1831. február 14-én került sor, illetve Széchenyi István aranyóráját és Felsőbüki Nagy Pálhoz írott levelét 1840-ből.

Egy másik vitrinben láthatók a *Hitel*, a *Világ* és a *Stádium* eredeti kéziratai az 1830-as évek elejéről. Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című versének kéziratát is kiállították, mellette a költő elefántcsontból készült sakk-készletével, akadémiai ezüsterlegével, asztali órájával, íróasztalával és serleg alakú üveg poharával.

A kiállításon megismerhetjük azt is, mi jellemezte a könyvnyomtatás első évtizedeit. A tömeges olvasási igényt Johannes Gutenberg találománya, a mozgatható betűkkel történő könyvnyomtatás tudta kielégíteni. Gutenberg 1456 táján nyomtatta ki két kötetben fő művét, a negyvenkét soros *Bibliáját*, a latin nyelvű *Vulgátát*, amelyből mai tudásunk szerint összesen kétszáz példány készült, és belőlük alig negyven maradt fenn. Az első kötet 324, a második 327 oldalas. Az Akadémiai Könyvtár birtokában egyetlen oldal van mindössze a terjedelmes műből, *Jeremiás próféta könyvének* (31:9) egy lapja, amelyet az 1924-ben Magyarországon született, de az USA-ban Gabriel Wells néven meggazdagodott bibliofil könyvkereskedőtől kaptunk ajándékba, aki megvásárolt egy csonka példányt, és azt laponként eladogatta.

A 19. század egyik legnagyobb alakja az irodalomban Kazinczy Ferencen kívül minden bizonnyal Kisfaludy Károly volt. A kiállításon több portré, rézmetszetes ábrázolás, sőt még az 1830-as halotti maszkja is megidézi személyét a saját romantikus stílusú festményei mellett.

Aztán ahogyan haladunk részlegről részlegre, egyszer csak a szemünkbe tűnik Kőrösi Csoma Sándor festett portréja. Kőrösi (1784-1842) már a nagyenyedi Bethlen Kollégium szolgadiákjaként fogadalmat tett, hogy felkutatja Ázsiában a magyarok őshazáját, de ehhez végül a döntő ösztönzést egyik göttingeni professzorától kapta. Pártfogója, Kenderessy Mihály kormányzékai tanácsos évi száz forint támogatást biztosított neki álma megvalósításához: Kőrösi 1819 novemberében csekély összeggel a zsebében, egyedül, gyalog vágott neki az útnak. Két fő műve a *Tibeti nyelvtan* és a *Tibeti-angol szótár*, ezeket a Bengáli Ázsiai Társaság 1834-ben jelentette meg nyomtatásban. Kőrösi ezzel lerakta a tibetológia tudományának alapjait. 1842 elején Lhaszába, Tibet fővárosába, a dalai lámák székhelyére indult, hogy a magyarok eredete után kutasson. Innen a dzsungur nép földjére ment, mert az őshazát ott remélte megtalálni. Mocsaras vidéken kellett ehhez átkelni, ahol elkapta a maláriát, amelybe 1842. április 11-én bele is halt Dardzsilingben. Itt temették el, hamvai fölé a Bengáli Ázsiai Társaság emelt nyolcszögű oszlopot. Az e sírleíról készült kis festményt 1858-ban Széchenyi Béla hozta haza az egyik londoni útjáról. Széchenyi István rézkeretet készíttetett a döblingi íróasztalán tartott festményhez, amelyen az általa megfogalmazott sorok futnak

körbe. Ezek kerültek arra a márványtáblára is, amelyet 1910-ben helyeztek el az MTA a dardzsilingi sírlemlékre: „Egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt kitartó hazafiságtul lelkesítve – Kőrösi Csoma Sándor – bölcsőjét kereste a Magyaroknak, és végre összeroskadt fáradalmai alatt. Távul a hazátul alussza örök álmát, de él minden jobb magyarnak lelkében. Az itt ábrázolt sírkő nyugszik hamvain. Britt társaság emelte tudományos érdemeiért. Nem magas helyzet, nem kincs a nemzetek védőre, hanem törhetlen honszeretet, zarándoki önmegtagadás és vasakarát. Vegyetek példát hazánk nagyjai és gazdagai, egy árva fiún, és legyetek hú magyarok tettel, nem pusztá szóval, áldozati készséggel és nem olcsó fitogtatással!”

Írásomban nem tértem ki Arany Jánosra, Petőfi leveleire, *Az ember tragédiája* című drámai költemény eredeti kéziratára, amit szintén megtekinthet most a látogató közönség, csakúgy mint a

20. századi klasszikus költőinkre – Ady, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Pilinszky János, József Attila, Radnóti Miklós –, vagy a „hírhedett zenészeinkre” – Liszt, Bartók, Kodály – vonatkozó dokumentumokat, sőt, akár a friss Nobel-díjas, Karikó Katalinnak adományozott oklevelet és a hozzátartozó aranyérmét is.

A kiállítást rendezte és a tablókat szövegét írta Babus Antal, az MTA Könyvtár és Információs Központ munkatársa.

(A nagyszabú, igényes tárlat *Borúra derű, A kétszáz éves Akadémia kincsei* címmel megtekinthető 2026. december 13-ig ingyenesen, előzetes regisztrációval.)

Szöveg és kép: Mészáros Ákos

MINDSZENTNYUM
ZALAEGRSZEG

Szeretettel várjuk
Zalaegerszegen!

További programok:
mindszentnyum.hu

ÜNNEPI NYITVATARTÁS:

2025.12.24-26. ZÁRVA
2025.12.27.,28.,30.
9:00-17:00

2025.12.31-2026.01.02.
ZÁRVA
2026.01.03.
9:00-17:00

2026.01.04-13. ZÁRVA

4 KIÁLLÍTÁS
KÁVÉZÓ
KEGYTÁRGYBOLT
SZABADULÓSZOBA

„Csak a mű számít”

Pécsi Györgyi: *Soha mások ellen*

Nemcsak irodalomtörténész és kritikus, de szerkesztői és szervezői munkája is a hazai kulturális élet fontos alakjává avatja Pécsi Györgyit. Legújabb kötetének esszéi-tanulmányai is érdemi módon gyarapítják életművét. Különösségük pedig abban áll, hogy – pályáján sokadszor – a szerző a határon túli magyar irodalom kánoni elismerésben töredékesen részesült alkotóira irányít értelmezői figyelmet.

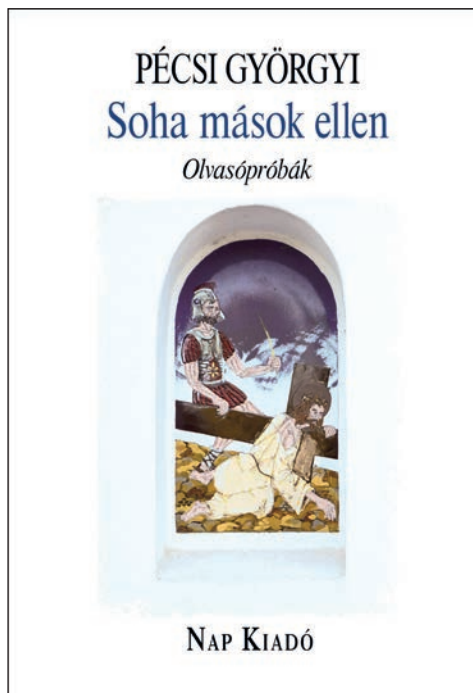
Pécsi finom érzékkel és hatalmas tudással méri föl a különbséget a környező országok kulturális magyarságának önképe között. Tanulságos az a meglátása is, hogy a magyarországi kritikai látószögek mennyire más-más igénnyel, érzékenységgel és belátással nyílnak rá a romániai, a (poszt)jugoszláv és a (cseh)szlovákiai magyar irodalmiságra.

Szakszerű, de könnyen követhető elemzések, visszatekintések és összegzések ezek a szövegek, a szakmán túli irodalombarátokat is szép eséllyel szólíthatják meg. Igen sokat tanulhatunk a kötetből az elmúlt évtizedek irodalomtörténeti fejleményeiről, irodalmi életéről és (kultur)politikai viszonyairól – miközben az aprólékos hivatkozások tudósi szabatosságát a szerző személyes emlékei, alanyi elkötelezettségei, vallomásos önmeghatározásai egészítik ki.

Esetenként megindítóan bátor kitarulkozások ezek – melyeket szakmai önreflexió is nyomatékosít: „...bevalljuk vagy sem, az irodalommal, költészettel, művészettel először magántörténeteinken keresztül találkozunk. [...] Az irodalomtörténész, kritikus, recenzens megpróbál elfogulatlan lenni. Néha óvatosan bevallja, hogy elfogult – nyilván, különben mi a fenének foglalkozna heteket, hónapokat, éveket egy könyvvel, verssel, életművel (gionosan szólva: fillérekért). Valamit keres, valamire választ vár a múltól, saját kérdéseire, saját dilemmáira – mindig személyes érdekeltisége vezeti, ezért más minden műolvasat, műértelmezés.” (14–16.) (A saját személyes elfogultságaival számoló szellemi magatartásnak köszönhető, hogy az irodalomtörténet-írói és műértelmezői fősodorba szőtt anekdotikus mellékszálakat sem érezzük idegen anyagnak, sőt.)

Idetartozóan rokonszenves módszertani credo ugyanakkor a szövegközeli alapállítás, a szoros olvasás föl vállalt eszménye: „Vallom, hogy csak a mű, a szöveg számít. A művészet, a költészet egyetemes szentségében legvégül érdektelen az alkotó személye, személyisége, jelleme, erkölcs, származása, pénzügyi és hatalmi helyzete, érdektelen a kor, a körülmények, a cél, az eszköz...” (15.)

A legtágasabban – szinte kismonografikus távlatossággal – Gion Nándorral és

Szócs Gézával foglalkozik írás; de Láng Gusztáv (s az általa vizsgált Dsida Jenő), Szilágyi Domokos, Szilágyi István, Farkas Árpád, Ferenczes István, Lőrincz György, Grendel Lajos (valamint Nagy Gáspár) és Tóth László művei, könyvei, munkássága is részletező ismertetést kap. Lezsák Sándor költői portréja és Reményi József Tamás emlékének megidézése után a könyvet beszélgetés zárja, melyben – a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi lexikonprojektjének ürügyén – Radics Péter kérdéseire Pécsi Györgyi fontos, sőt maradandó válaszokat fogalmaz. Csak példaképpen idézem azt a részletet, mely az irodalmi „szekértáborok” közti ellentétek és kapcsolódások bonyolult természetére int: „Az irodalmi művek interferenciája, kölcsönhatása nagyon sokrétű. Csoóri Sándor akkor is hatással van a polgári írókra, Tandori Dezső a népiekre, ha ez a kapcsolat direkt módon nem mutatható ki.” (311.)

A kötet cím krisztusi iránymutatása Dsida Jenő verséből származik, de Pécsi Györgyi méltányosan szabatos olvasataira is érvényes. Az alcím (*Olvasópróbák*) óvatos mértéktudása is ezt erősíti, a szerző vissza-visszatérő jelzője, a „dilemmás” is erre utal. *Soha mások ellen* – hanem mindig valamiért: az olvasás szabadságáért, a nemzeti kultúrának – mint olvasati módok sokszínű rendszerének – az eleve ségért állnak ki Pécsi Györgyi vállaltan értéktudatos esszéi, tanulmányai.

(Nap Kiadó, Budapest, 2025)

Halmi Tamás

Lackfi János

Újrakezdés

A várakozás újrakezdés,
mindennap újra kezdesz várni,
jégkockákból majd felparázslík
egy pazar kastély, templom, bármi.

Már estére levét ereszti,
jégpalotád tócsába roskad,
reggelre helyén víz lötyög csak,
untalan nyoma vész a mostnak.

Ámde helyette újabb most jön,
mi jövő volt, az jelenné lesz,
építsd fel újra, tűzkockákból,
levegőből, csak élj, csak érezz!

Kúszol előre az időben,
szorongató, szűkülő járat,
benned növekszik a szorongás,
körül barlangi patak árad.

Van-e kiút kérlelhetetlen
várásunkból vagy lemorzsoljuk
a kiszabott pár börtönévet?
Szervezetünkbe füst meg por jut.

Kileheljük, belélegezzük
a létet, s várunk, de mivégre?
Csak dolgozunk, mint egy szivattyú?
Csak várjuk, mikor lesz már vége?

Hogyha nem lesz ünnep a várás,
félő, az ünnep sem lesz ünnep.
Fásít a meddő készülődés,
szű módjára kirág bennünket.

Tudok-e minden egyes kockát
gonddal illeszteni helyére,
értve, hogy kell az érlelődés,
kell a várás és kell a béke?

Hagyjam szívemben mozgolódni,
úgy fog majd végre megszületni.
A várakozás szertartás, és
nem a mindenre nyíló semmi.

Laza ujjgyakorlatok

Szerzői filmesek tömegmozija Hollywoodban

Évtizedes szokás Hollywoodban, hogy a művészi igényű, ún. független filmekkel befutott, díjakkal frissen kidekorált rendezőnek kedve szottyan egy stúdiómozit rendezni. A producerek ilyenkor kapva-kapnak az alkalmon: pénz, paripa, fegyver egyaránt rendelkezésre

A menekülő ember

áll, de hiába a mégoly nemes szándék, a végeredmény leggyakrabban felemásra sikerül. Idén Darren Aronofsky, Ethan Coen és Edgar Wright döntött úgy, hogy lazul egyet, ám hogy összességében miként sikerült a *Rajtakapva*, a *Szívi, ne!* és *A menekülő ember*, nos, az mégér egy hosszabb töprengést.

Feltűnő, hogy három rendezőnk ezúttal egyaránt krimi-történetet választott műfajuk, a főhős pedig adott: a kisember, aki nem tehet semmiről, valamilyen szeszély folytán hatalmas kalamajkába bonyolódik. A hangvétel aztán alakulhat innentől a komoly (*Rajtakapva*), a kedélyes (*A menekülő ember*) vagy épp a teljesen bolondos irányba (*Szívi, ne!*). A ritmus mindhárom esetben pazar, a párbeszé-

Rajtakapva

dek gyors tempóban peregnek, a látvány első osztályú, és filmjeink hőseit az is összeköti, hogy egy ponton kénytelenek olyan döntést meghozni, amely egész további életüket meghatározza majd. Ezt legerősebben Aronofsky

emeli ki, aki korábbi filmjeit visszhangozva most is egy alaposan megkésett felnövés-történetet mesél el. Hank (Austin Butler) félrecsúszott baseballjátékosként tengődik New York egyik kevésbé frekvenciált negyedében, és ahhoz kéne felnőnie, hogy egy félreértés miatt az alvilág összes helyi embere őt veszi üldözőbe. A Charlie Huston kultikus krimiregényéből született forgatókönyv éjfekete humorral, neonoir stílusjegyekkel szolgál, mi több, New Yorkot, a sosem alvó várost szinte önálló szereplővé lépteti elő. Aronofsky kamerája mindezt pompásan adja vissza, ám hiába a műfaji köntös, a szerzői látásmódját nem vesz el egészen: Hanknek végső soron arról kell döntenie, felvállalja-e végre múltban elkövetett hibáit, tanul-e belőlük, és saját kezébe veszi-e a sorsát.

Hasonló tétje lenne Edgar Wright Stephen King regényéből készült filmjének is, melyről a rendező hangsúlyozta, nem az Arnold Schwarzeneggert szerepeltető 1987-es adaptáció remake-jét készítette el, hanem igyekezett visszanyúlni az eredeti borúsabb atmoszférájához. Hogy menet közben mi vesztetett el ebből a szándékból, az rejtély, merthogy a végeredmény nem lett több egy látványos akciómozinál, melyben a kortárs társadalmi viszonyok és a média kritikája könnyed lábujjgyeret csupán. Amúgy is különös: milyen az a(z elképzelt) jövő, ahol létezik a mesterséges intelligencia, de nincs internet... Wright megőrizte az alapregény legtöbb jellemzőjét, Ben (Glen Powell) munkás származását, a nyaktörő tempót és az izgalmas hajszá fordulatait, ám épp a fináléban enged az álomgyári hepiend-esztétikának. Néhány üdítő jelenettől eltekintve fájoan jellegtelen lett *A menekülő ember*, ami különösen meglepő egy, az eddigi filmjeit rendre fölényes stílusérzékkel levezénylő rendezőtől.

A Coen testvérek 2018-as szétválása óta találgatja a filmvilág, mi történhetett a két alkotó között. Bárhogya is van, az eredmény sajnos nem éri el az addigi munkák színvonalát. A közönsbe valószínűleg Ethan Coen szállíthatta az abszurd humor javát, hiszen legújabb filmje csak úgy roskadozik az egymásra halmozott abszurd jelenetektől. Olyannyira, hogy

azok mintha szétzilálnák magát a történetet is. Honey (Margaret Qualley) a napfényes Kaliforniában működött magánnyomozói irodát, és egy ismerőse révén csakhamar belekeveredik egy rendkívül kusza, többek között egy vallási szektavezetőt, egy inkompetens rendőrt és még sok más furá alakot mozgó gyilkossági ügybe. A cselekmény derekáig még találgatjuk, hogy cinikus krimit vagy annak szertelen paródiáját látjuk-e, de közben teljesen széthullik a cselekmény, és Ethan Coen karaktereinek a lába alól egyre inkább kicsúszik a talaj. A *Szívi, ne!* nem elég bátor ahhoz, hogy szatíra legyen, noimnak pedig túl komolytalan: tényleg nem több mint bizarr jelenetek fárasztó halmozása.

Ha egy szerzői filmes szabad kezét, bőséges büdzsét és jelentős marketing-támogatást kap, törvényszerű-e, hogy elvétí? Friss példánk első pillantásra talán ezt igazolják, a helyzet azonban ennél árnyaltabb: valószínűleg pont annyi árnyalattal, amennyivel filmrendezőink művészi autoritása bír. Aronofsky elérte, hogy legújabb filmjén

Szívi, ne!

finomabb formában ugyan, de átüssön egyedi látásmódja: a *Rajtakapva* nem az életmű legfényesebb fejezete, ám rendezőjének nincs miért szégyenkeznie. Korrekt adaptációt tett le az asztalra Edgar Wright is, *A menekülő ember* viszont látványosan hiányzik szerzői kézjegye. Ethan Coen pedig azt tette, amihez – úgy tűnik – mindig is jól értett: üzembiztosan szállította sajátos humorú szkeccseit. Kár, hogy ez önmagában nem elég: vésszen kevés egy koherens filmhez.

Darren Aronofsky: *Rajtakapva* (Caught Stealing), Columbia Pictures, 107 perc, 2025; Edgar Wright: *A menekülő ember* (The Running Man), Paramount Pictures, 133 perc, 2025; Ethan Coen: *Szívi, ne!* (Honey Don't), Focus Features, 89 perc, 2025

Paksa Balázs

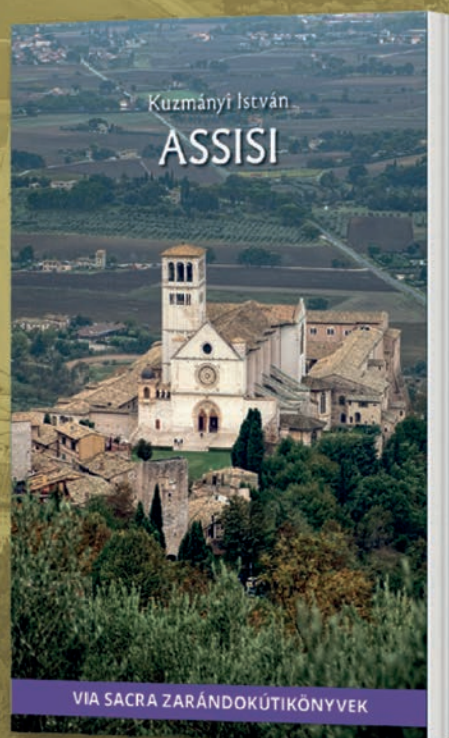
AZ ÚJ EMBER KÖNYVESBOLT AJÁNLATA

Kuzmányi István **Assisi**

Assisi Szent Ferenc a kereszténység, de Európa történelmének is az egyik legnagyobb hatású, legvonzóbb, legnagyobb alakja... Óriási élmény a nyomában járni Assisiben, Greccióban, Gubbióban vagy La Verna hegyén. A nyolcszáz évvel ezelőtti események szinte megelevenednek, itt érezzük az evangélium tiszta levegőjét.

Kuzmányi István nagyszerű útikönyve minden zarándokot, minden nyitott szívvel közeledőt segít abban, hogy ezeken a helyeken újraélhesse Szent Ferenc életének nagy eseményeit, s ezáltal találkozhatson a Poverellót megszólító Krisztussal.

Székelly János püspök

Elérhetőségeink: 1053 Budapest, Ferenciek tere 7–8.
Webcím: **bolt.ujember.hu**